

Lausunto ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman päivittämiseksi

Kiitän kutsusta lausua ihmiskaupan uhrien toimintaohjelman 2021–2023 päivittämiseksi. Lausuntoni perustuu määrien osalta Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asiakastietokantarekisteriin, laajaan kokemukseeni ihmiskaupan uhrien sosiaalityöntekijänä ja kattavaan verkostotyöhön sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen parantamiseen keskittyvän hankkeen osakokonaisuuden hankevastaavana. Tietoa on kerätty myös Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen ihmiskauppatiimiltä kattavan tilannekuvan saamiseksi.

Ihmiskaupan tunnistaminen on haastavaa, mutta lasten ja nuorten kohdalla tunnistaminen on erityisen haastavaa. Aihe tuntuu olevan arka ja ajatusta siitä, että myös Suomessa lapset ja nuoret voivat joutua ihmiskaupan uhriksi pidetään vieraana. Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella oli lausuntohetkellä kuusi alaikäistä ihmiskaupan uhria, jotka oli otettu Auttamisjärjestelmään sillä perusteella, että heidän vanhempansa tai toinen vanhemmista oli ihmiskaupan uhri. Yhtään alaikäistä, joka olisi itse joutunut ihmiskaupan uhriksi, ei ollut tunnistettu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei alaikäisiä uhreja olisi – vaan pikemminkin viittaa siihen, että tunnistamista tapahtuu edelleen liian vähän. Lisähuomiona nostaisin myös, ettei kaikkia ihmiskaupan uhrien lapsia oteta Auttamisjärjestelmään ja huolena on, että saavatko ihmiskaupan uhrien lapset riittävän palvelutarpeen arvion omasta tilanteestaan vai jäävätkö he vanhempiensa tuen tarpeen varjoon.

Tunnistamisen haasteita lisää se, että nykyinen palvelujärjestelmä on pirstaleinen, mikä tekee avun hakemisesta ja saamisesta haastavaa sekä lisää riskiä palveluiden väliin putoamiselle. Palvelut eivät ole systemaattisia eivätkä jatkuvia ja tiettyjä palveluita, kuten esimerkiksi lastensuojeluun pääsemistä saattaa joutua jonottamaan pitkään. Nuori saattaa olla useassa palvelussa tai palvelupolussa ilman, että kukaan kantaa vastuuta hänen kokonaistilanteestaan, jolloin tunnistaminen voi jäädä kokonaan toteutumatta, tai ettei kukaan ehdi perehtyä ongelman ytimeen. Auttaminen vaatisi ennaltaehkäisyä, pitkäjänteisyyttä ja luottamuksen rakentamista, jotta on mahdollista päästä ongelmien ytimeen, jolloin hyväksikäyttö voisi paljastua. Nuoren käytös saattaa näyttää vain hankalalta ja sellaiselta, mihin pitää puuttua, ilman että puututaan juurisyyn. Tämä saattaa lisätä nuoren pahoinvointia entisestään, koska nuori leimataan syylliseksi uhrin

sijaan ja oikeanlainen apu jää saamatta. Kuten ihmiskauppaan yleensä, myös lasten ja nuorten osalta pätee se, etteivät he useinkaan itse tiedä olevansa joutuneet ihmiskaupan kohteiksi, jolloin he eivät sitä osaa itse ilmaista tai pyytää apua, vaan tämä on aikuisten ja ammattilaisten tehtävä. Ihmiskaupan uhreiksi joutumisen riskiä lisää usein syystä tai toisesta johtuva haavoittuva asema. Erityistä tukea tulisi tarjota tällaiseen riskiryhmään kuuluville, joita tunnistamme; palveluiden väliin putoavat nuoret, ilman huoltajaa Suomessa asuvat, hatkanuoret, vammaiset ja aikuistuvat nuoret.

Sosiaalityön kentällä työ on tällä hetkellä haastavaa monista eri syistä, mutta erityisesti taloudelliset paineet lisäävät sosiaalityön eettistä kuormaa, mikä voi heikentää ihmiskaupan uhrien saamaa apua. Auttamistyöhön tarvitaan vahvaa johdon tukea, mikä edellyttää, että johtoporras tuntee riittävän hyvin nk. vastaanottolain eli Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta, joka mahdollistaa ihmiskaupan uhrien palveluille erillisen rahoituksen, jotta riittävien palveluiden järjestäminen ei jäisi hyvinvointialueiden taloudellisesta tilanteesta riippuvaiseksi. Rikosprosessit ovat myös pitkiä ja kuluttavia, minkä vuoksi lasten ja nuorten ihmiskaupan uhrien palvelut sekä riittävä ja osaava tuki on varmistettava koko rikosprosessin ajan.

Ihmiskaupan tunnistamisessa yksi keskeinen haaste on myös tiedon ja osaamisen puute. Koulutusta tulee lisätä ja sen on oltava systemaattista ja jatkuvaa. Koulutuksen tulee kattaa eri ammattikuntien edustajat, ja ihmiskaupasta on tärkeää kouluttaa myös lapsia ja nuoria ikätasoisesti. Tunnistamisen ja auttamisen tulee olla kaikkien ammattilaisten vastuulla, ei vain yksittäisten asiantuntijoiden. Tällä hetkellä ei ole selvää, nähdäänkö ihmiskauppa ammattilaisten keskuudessa ilmiönä, johon on velvollisuus puuttua, vai pidetäänkö sitä jossain määrin vapaaehtoisena. Tunnistamista ja auttamista tulisi siten vahvistaa enemmän velvoittavaksi.

Viranomaisyhteistyö on ensiarvoisen tärkeää, erityisesti pirstaleisen palvelujärjestelmän vuoksi. Yhteistyötä on kehitettävä kansallisesti ja erityisesti hyvinvointialueiden välillä. Tarvitaan yhtenäiset käytänteet tunnistamiseen, auttamiseen ja yhteistyöhön. Tunnistamisen ja auttamisen velvoittavuus tulee kirjata selkeämmin osaksi toimintaa. Prosessit ovat usein pitkiä, ja siksi niille on taattava riittävä rauha. Lisäksi on pohdittava, tulisiko lainsäädäntöä kehittää selkeyttämään auttamisen vastuita ja velvoitteita.

Auttamisen näkökulmasta palveluiden järjestetään hyvinvointialueiden välillä hyvin eri tavoin. Ihmiskaupan uhrit eivät jakaannu tasaisesti hyvinvointialueiden välillä, jolloin myöskään osaaminen ja kokemus ei jakaudu tasaisesti. Ihmiskaupan uhrin näkökulmasta tilanne on haastava, mikäli riittävän avun saaminen on kiinni asuinpaikasta. Ihmiskauppa on kasvava ilmiö, vaikka määrät ovat Suomen laajuisesti vielä marginaaliset. Tämän vuoksi näen, että ihmiskaupan uhrien saamaa apua tulisi koordinoida keskitetysti. Keskitetty koordinaattori voisi varmistaa, että jokainen uhri saa samankaltaista ja riittävää tukea riippumatta siitä, missä hyvinvointialueella hän asuu. Auttamisjärjestelmä sopisi tähän rooliin hyvin ja heillä on jo valtavan hyvää ja laajaa kokemusta ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta. Samalla Auttamisjärjestelmä voisi toimia myös keskitettynä osaamiskeskuksena, joka vastaisi jatkuvasta ja säännönmukaisesti toimivasta koulutuksesta.

Ihmiskaupan torjunta ja uhrien auttaminen edellyttävät laaja-alaista, johdonmukaista ja velvoittavaa toimintaa. Tunnistaminen ei voi olla sattumanvaraista – se on jokaisen ammattilaisen vastuulla.

Marjukka Nyström

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen ihmiskaupan osakokonaisuuden hankevastaava, hankkeessa Aktiivinen toimijuus - yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä ja osallisuutta edistävät palvelut

Ihmiskaupan uhrien sosiaalityöntekijä, YTM

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue